

PÄIKESESÜSTEEMI JÄISED
MAAILMAD

EESTI ELU SIBERIS

horisont

RIIKLIKULT TUNNUSTATUD

TEADUSE
POPULARISEERIJAKOOL

2 / 2017 ■ MÄRTS-APRILL ■ HIND 4.90 ■ ■ ■ ■ 51. AASTAKÄIK

**SOOLE-
BAKTERID
VAJAVAD
KIUDAINI**

**ANTIBIOOTIKUMID
KÕIKVÕIMSUSE
MINETANUD IMEROHUD**

MILLAL SÜNDIS EESTI TEADUS?

**MUUSIK TOOMAS LUNGE TEADUSEST
PSÜHHOLOOG GRETE ARRO ÕPPIMISEST**

SELLES NUMBRIS

Ülar Allas, Tanel Tenson
Antimikroobsed ained
21. sajandi hakul 14

Paljude teadlaste arvates oleme sisenenud antibiootikumidejärgsesse ajastusse, kus lugematu arvu elusid päästnud imerohud pole enam kõikvõimsad.

Eva Sepping
Eestlus Venemaa avarustel: külaskäigud Siberi eestlaste juurde 32

Siber seotub paljudele ennekõike karmi külma ja repressioonidega. Märksa vähem mõeldakse Siberiga seoses sinna 19. sajandil välja saadetud või hiljem omal soovil rännanud eestlastele, kellest paljude järeltulijad elavad tänaseni sellel „külmal maal“.

Peeter Tenjes
Lähemad ja kaugemad kohtumised Päikesesüsteemis 48

Jupiteri ja Saturni jäiste kaaslaste uurimine võimaldab vastata küsimusele, kui äärmuslikes tingimustes võib kasvõi algeline elu kujuneda.

HORISONT KÜSIB

Üksainus küsimus 8

Leopold Parts
CRISPR/Cas9-tehnoloogiast

Intervjuu 22

Õppimise hämaraladel
Kuidas on Eesti noorte kurvameelsus seotud kooliga? Psühholoog Grete Arroga vestles Ulvar Käärt.

Mina & teadus 28

Muusik Toomas Lunge

42

SIIT- JA SEALPOOLT HORISONTI

Piret Pappel. Suur segadus metallilise vesinikuga 3

Mihkel Kama. Päikesele lähedase tähe ümber avastati seitse Maa-sarnast planeeti 4

Piret Pappel. Uus versta post doonororganite kasvatamises: sea ja inimese rakkudest kimäär 6

Teaduse elutööpreemia said Enn Tõugu ja Gennadi Vainikko 7

Muuseumipärl
Teehöövel Bitvargen – Eesti teedeajaloo jäämurdja 9

Dokument kõneleb
Teekond Eesti riikluse tunnustamiseni 10

Kosmosekroonika 12

Teine maailm
Vesikirp 20

Eesti teadus 100
Millal sündis eesti teadus? 30

Huvitav Venemaa
Dekabrist Kahhovski pohmell 40

Teadlane kabinetis
Miks on vaja toita mikroorganismide meie kõhus? 42

Ain Kallis. Ilm ja sõda 46

32

14

OLÜMPIAAD

Ahto Truu.
Informaatikavõistlused 56

Carel Kuusk.
Esimene kuld astronoomias 57

PRAKTILIST

Igameheteadus
Jürgen Jänes. Leidkem (uus) üheksas planeet! 54

Raamat
Taivo Pungas. Tehisintellekt. Loomadest ja masinatest 59

Tiit Kändler. Oraakli ilmumine rahvale 60

Kaarel Piirimäe.
Esimene maailmasõda ja Eesti. II 61

Grete Arro. Lugemiselamus 61

Enigma 62

Ristsõna 63

Mälusäru 64

Nuputamist pakuvad mälumängijad Jevgeni Nurmla ja Indrek Salis. Auhinnaks raamatud!

Igal asjal mitu tahku

1949. aasta märtsis küüditasid punavõimud Eestist Siberisse üle 20 000 inimese, teiste hulgas ka minu vanaema. Ühes onu ja tädiga sai tema uueks koduks Pada küla asemel enam kui 5000 kilomeetri kaugusel Krasnojarski kraisis Abakani linna külje alla jääv Belõi-Jari küla. Harjuda tuli uue ja võõra reaalsusega, mille lahutamatu osa oli alalõpmata mähisevate voogudega Jenissei, kaljused mäed ning lõputuna näivad stepiavarused.

Mäletan vanaema meenutusi, kuidas ta oli 1956. aastal sünnimaale naastes esialgu kahetsenud, et üldse siia tagasi tuli. Polnud teda siin enam õieti keegi ees ootamas ning kohe oli teda ebameeldivalt tervitanud sant ilm ühes muda ja lõgaga. Aastatega järje peale seatud elu ja kõik sõbrad-tuttavad olid Siberisse maha jäänud.

Vanaema pildialbumis on foto, mille saatis talle 1957. aastal Siberist üks saatusekaaslastest – sõbranna, kes polnud esimesel võimalusel tagasiteele asunud. Ajastule omaselt laineliseks lõigatud servadega pildi taha on kirjutatud kõnekad read: „Siberi kuivalged ööd ja sätendavad sügisesed stepid – nad kas ei kutsu meid!“ Ilmselt kraapis sellesse lausesse kätetud Siberi-igatsus esialgu valusalt teistegi tagasitulnud küüditatute hingesid.

Eesti kunstiakadeemia doktorant Eva Sepping märgib selles Horisondis, et Siber seostubki meile peamiselt repressioonidega. Vähem mõeldakse aga Siberiga seoses sinna 19. sajandil välja saadetud või hiljem omal soovil rännanud eestlastele. Teada on, et näiteks 1926. aastal elas Siberis ligi 30 000 eestlast. Just nende kogukondade järeltulijatest, kes elavad mulle endale eeskätt vanaema juttudest tuttavast Abakanist lõunasse jäävatel aladel, kust eesti keel pole senini päriselt kadunud, lähemalt juttu tulebki.

Praegu neid ridu kirjutades olen veidi tõbine – nina on tatine ja kurgumandlid valulikult paistes. Mõned aastad tagasi, kui põletikulised mandlid mind pikalt piinasid, määras perearst raviks nädalase antibiootikumikuuri. Tänu sellele sain terveks. Samas kirjutavad Tartu ülikooli doktorant Ülar Allas ja professor Tanel Tenson selle numbri kaaneloos, et vahepeal kõikvõimsateks imerohtudeks peetud antibiootikumid on oma tõhusust kaotamas. Antibiootikumiresistentsete haigusetekitajate levik, mis viib igal aastal maailmas hauda kümneid tuhandeid inimesi, ajendab teadlasi üha uusi ravimeid välja töötama.

Tänaste antibiootikumide üks häda peitub selles, et nad hävitavad meie organismis ühtmoodi nii haigusetekitajaid kui kasulikke mikroobe. Tallinna tehnikaülikooli keemia ja biotehnoloogia instituudi vanemteadurid Kaarel ja Signe Adamberg tõdeavad rubriigis „Teadlane kabinetis“, et eriti laastavalt mõjuvad antibiootikumid soolebakteritele, kellela me aga kuidagi elada ei saa. Nende ja seeläbi ka meie endi heaolu aitab aga hoida toit, milles on rikkalikult kiudaineid.

Head lugemist ja olge terved! •

Ulvar Käärt, peatoimetaja
ulvar@horisont.ee

FOTO: TERJE LEPP

ESIKAANE FOTOD: ALAMY / VIDA PRESS, EVA SEPPING

EESTI
TEADUSTE AKADEEMIA

horisont

Ulvar Käärt, peatoimetaja
ulvar@horisont.ee

Helen Rohtmets-Aasa, toimetaja
helen@horisont.ee

Geda Paulsen, keeleteoimetaja
geda@horisont.ee

Kersti Tormis, kujundaja
kersti@horisont.ee

Helen Lehismets, reklaamijuht
tel 610 4106,
reklaam@loodusajakiri.ee

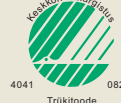
Riho Kinks, vastutav väljaandja
riho.kinks@loodusajakiri.ee

Tellimine: 610 4105,
loodusajakiri@loodusajakiri.ee

Ilmub aastast 1967. 6 numbrit aastas.
Toimetus: Endla 3, Tallinn 10122
tel 610 4107 / faks 610 4109
e-post: horisont@horisont.ee

Väljaandja: MTÜ Loodusajakiri,
Endla 3, Tallinn 10122
e-post: loodusajakiri@loodusajakiri.ee

ISSN 2228-3471 (e-luger)
Autoriõigus: MTÜ Loodusajakiri, 2017
Trükkitud Printall AS

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

Ajakiri ilmub
haridus- ja teadusministeeriumi
toetusel